

העסק בספר הזוהר הקדוש, בשבחי רשב"י ובאדרא זוטא קדישא ביומא דהלולא בכל שנה ושנה חוזר וניעור הארת היום ההוא.

ל"ג בעומר יום פטירתו

מסורת בדינו מכל חכמי הדורות שיום פטירת רשב"י הוא ביום ל"ג בעומר וכן מצאנו להרבה מגדולי האחרונים שכתבו כן, ונביא חלק מהם שכתבו כן להדיא בספריהם. ביערות דבש (ח"ב דרוש י"א) כתב, יום ל"ג בעומר הוא יום הילולא דרשב"י כי מת אז והיה למעלה הילולא "הנערה באה אל המלך" וראוי לכל איש הירא וחרד לשום אל לכו ביום ההוא לשוב בתשובה. וכ"כ בספרו קשת יהונתן (דף י"ז ע"ב). בברכי יוסף (או"ח תצ"ג ס"ק ד') כתב, גם כתבו בפטירת רשב"י היה יום ל"ג בעומר והוא יומא דהילולא דיליה. וע"ע במורה באצבע (אות רכ"ג). מנחם ציון (ל"ג בעומר), בני יששכר (מאמרי חודש אייר, מאמר ג' אות ב') כתב, הנה יום הזה ל"ג בעומר יומא דהלולא דרשב"י, בו ביום עלה לשמי מרומים, בשו"ת דברי נחמיה (או"ח סי' ל"ג אות ז') כתב, אבל מ"מ גוף הדבר ודאי אמת ונכון הדבר שהסתלקות רשב"י היה בל"ג בעומר והיינו הילולא דרשב"י בו ביום אשר כבר נודע ומפורסם בכל העולם. וע"ע שו"ת שם אריה (חאו"ח סימן י"ד) [הו"ד לקמן בפרק זה 'מהו השמחה בפטירת צדיק'] שו"ת מים חיים (חאו"ח סי' כ"ב אות י"ג ד"ה אמרתי), בפרי צדיק (ל"ג בעומר וסיום הש"ס - אחרי פר' אמור) יום זה נקרא הלולא דרשב"י מפני שבו ביום נסתלק, פוקד עקרים (אות ו'), סידור תפילה עפ"י נוסח האר"י שער ל"ג בעומר (עמוד רי"ח), סידור הרב לבעל התניא (שער הל"ג בעומר), זכר דוד (מאמר ג' פרק ל"ח), ערוך השולחן (או"ח תצ"ג, ז'), ויקח עובדיהו (ח"ד דרוש צ"ט), שיח יצחק [אלפיייה] (עמ' קכ"ו), אהבת ה' [להמקובל רבי יוסף סדבון] (עמוד קכ"א).

בזוה"ק (ח"ב דף רי"ח) איתא, אמר אבוה דר' יצחק לר' יצחק בהילולא רבא דר"ש תהא מתקן פתוריה, ע"כ. ומפרש האור החמה (שם) בשם הרמ"ק יום פטירתו נקרא הלולא מפני שעל ידי אותה הנשמה יהיה יחוד קוב"ה ושכינתיה חתן וכלה.

בספר גנזי יוסף (הובא בטעמי המנהגים, עמ' רע"ב) כתב לזה רמז וז"ל, וליכא מידי דלא רמיזי באורייתא ראיתי דבר נחמד מהגאון הקדוש רבי גרשון העניך מראדזין זיע"א הנה בפרשת מצורע, פרק ט"ו בשלשה פסוקים י"ג י"ד ט"ו יש מ"ט תיבות, והם מרמזים כנגד הספירה, כמבואר בזוה"ק, ותיבת "מועד" הוא תיבת ל"ג, לרמז על יומא דהילולא דרשב"י אשר הוא מועד. עוד הביא שם (עמ' רע"א) רמז מהתלמוד.

והנה כמה נתעוררו לסתור קביעה ידועה זו ולהוכיח בכמה ראיות שונים שיום פטירת התנא האלקי רשב"י איננו ביום ל"ג בעומר. בראש ובראשונה הביאו מספר פרי עץ חיים דפו"ר קארעץ שנת תקמ"ב אשר בדף השער כתוב: "והוא ספר הכוונות שחיבר הרב האלקי מוהר"ח ויטאל כפי מה ששמע מרבו מובהק הרב האלקי בוצינא קדישא מוהר"ר יצחק לוריא אשכנזי וכו' ומה לנו לספר בשבחים, הועתק והוגהה מכמה ספרי פע"ח מוגהים ומסודרים על נכון בכל מה דאפשר". ושם בסוד ל"ג בעומר (עמ' ק"א טור א') כתב בדרך סוד לבאר ענין פטירת כ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא, ובהמשך (בטור ב') כתב בזה"ל, "בענין אלו ההולכים על קברי רשב"י ובנו ר"א במירון ביום ל"ג בעומר, אני ראיתי למורי [האר"י] זלה"ה זה שמונה שנים שהלך שם עם אשתו וב"ב ג' ימים, גם העיד הרב אברהם הלוי כי הוא היה נוהג לומר תמיד נחם בברכת תשכון, כשסיים התפלה אמר לו מורי זלה"ה משם רשב"י ע"ה הקבור שם, אמור לאיש הזה למה הוא אומר נחם "ביום שמחתי", כי גם רשב"י היה מתלמידי רבי עקיבא, והוא "שמח בל"ג בעומר", לכן הוא יהיה בנחמה בקרוב וכן היה כי לא יצא חודש עד שמת בנו הגדול וקיבל כוס נחמה עליו, הנה נראה מזה שיש שורש להליכה זו", עכ"ל. ומכל הנ"ל באו והוכיחו שיום ל"ג בעומר הוא רק יום "שמחה", ולא שזהו יום פטירתו של רשב"י¹⁹.

ועוד הביאו ראיה ממה שמצאו כת"י של פרי עץ חיים שנכתב קודם לשנת תע"ב [נמצא בספריית אוקספורד - נוביאר - 1390071 .PPO].

ושם כתוב: "וטעם שמ/ רשב"י ביום ל"ג בעומר כי הוא מתלמידי ר"ע שהוא שמ/ בל"ג בעומר", ומזה טענו להוכיח הוכחה ברורה מכת"י זה שאין כוונה שמת רשב"י, אלא מש"כ שמ/ הכוונה דיום ל"ג בעומר הוא יום "שמחה", ור"ל דרשב"י שמח בל"ג בעומר.

ועוד הביאו ראיה שבספר שער התפלה (מכתי"ק של מהרש"ו זצ"ל) כתוב שם, למה אומר נחם "ביום שמועתינו" ולא כתוב כמו בשאר כת"י "ביום שמחתינו", וכן נמצא כגירסא זו בשער הכוונות שבעצם כתי"ק של מהרש"ו זצ"ל.

וביותר רצו עוד להביא ראיה מוכחת על זה מדברי החיד"א ממש"כ בספרו מראית העין (לקוטים אות ח'): "ומה שכתבתי בברכי יוסף דיש מי שכתב דפטירת

פד] וכ"כ בעטרת זקנים על השו"ע (סימן תצ"ג, א), עיי"ש שלמד מזה שאף אין לומר תחנון ביום הזה.

רשב"י ע"ה בל"ג בעומר כ"כ בפרי עץ חיים, אך כבר נודע דבנוסחאות כתבי האריז"ל היה ערבוב וטעות סופר, והנוסחא האמיתית הוא נוסחת ה"שמונה שערים" שסידר הרב מהר"ש ויטאל [בנו של מהרח"ו ז"ל], ובשער הכוונות האריך בסוד יום העומר וטעם שמתו כ"ד אלף אצל רבי עקיבא וכו' והוא "שמחת" רשב"י כתב שיש שורש בשמחה זו שעושים והוא האריך בזה ולא בא בפיו לומר שהוא פטירת רשב"י ע"ה. ואפשר שהכוונה כמ"ש אני עני ב"טוב עין" דביום ל"ג בעומר התחיל ללמד ר' עקיבא לרשב"י וחבריו ודו"ק, עכ"ל.

ונעתיק כאן את כל לשונו הזהב ב"שער הכוונות" (בשמונה שערים בענין ספירת העומר): "ענין מנהג שנהגו ישראל ללכת ביום ל"ג בעומר לקברי רשב"י ור"א בנו אשר קבורים בעיר מירון בנודע ואוכלים ושותים ושמחים שם, אני ראיתי למורי [האר"י] ז"ל שהלך לשם פעם אחת ביום ל"ג בעומר הוא וכל אנשי ביתו וישב שם שלשה ימים הראשונים של השבוע ההוא וזה היה בפעם הראשונה שבא ממצרים [בשנת שכ"ח], אבל איני יודע אם אז היה בקי ויודע בחכמה הזו הנפלאה שהשיג אח"כ", עכ"ל.

וראה עוד בשו"ת רב פעלים (חאו"ח סי' י"א) שכתב שיש לסמוך על כתבי פרי עץ חיים ומצינו להגאון חיד"א בשו"ב (או"ח סי' תצ"ג) בענין פטירת רשב"י וכו' שנזכרה בספר פרי עץ חיים ולא נזכרה בשער הכוונות, כתב שאין לסמוך ע"ז כל כך וכו', וראה עוד להלן מש"כ בהמשך דבריו.

ובאמת המעיין הדק היטב בכל הנ"ל יראה דאין זה כ"כ פשוט. דהנה רצו להוכיח מדברי החיד"א ב"מראית העין" שהוא חזר בו ממש"כ בספריו "ברכי יוסף" ו"מורה באצבע", ולכן תלו בזה שגם החיד"א סובר שאין יום פטירתו של רשב"י בל"ג בעומר, אבל האמת אינו כן. דכל מה שהחיד"א כותב ב"מראית העין" הוא רק להוכיח שא"א לסמוך עפ"י גירסאות של כתבי האריז"ל מחמת שיש בהם ערבוב וטעות סופר, אך אינו כותב להדיא שיום ל"ג בעומר איננו יום פטירתו, ודו"ק היטב בכ"ז.

א"א, דעתה נבוא להוכיח בודאות גמורה וברורה לאמת את הקביעה עפ"י גירסת פרי עץ חיים של"ג בעומר הוא יום פטירתו של רשב"י, ובטרם נוכיח זאת, נביא בהקדם עדותו של החיד"א על אמינותו של הספר פרי עץ חיים, והוא:

בשם הגדולים [להחיד"א] (מערכת ספרים, ערך פ') כתב, ספר פרי עץ חיים הוא ספר הכוונות לרבינו האר"י זצ"ל מסודר מהרב המקובל מהר"ם פאפירש כ"ץ זצ"ל

שהוא ז"ל סידר כל כתבי האר"י, אבל נודע שמהר"י צמח ז"ל סדרו מכתב יד מהרח"ו זצ"ל ותלמידו מהר"ם פאפירש סדרו עפמ"ש רבו, וכ"כ עוד שם בשה"ג (ערך ח'), זה שלושים שנה ויותר שיוצא לאור שמונה שערים מסודרים מבין מהרח"ו ועליהם יש לסמוך, אך אין בשערים הנזכרים מהדורא בתרא, כי מהרח"ו צוה לגונזם בקברו ורבנן קדישי אשר בדור על ידי יחודים הוציאו מקברו ברשותו ע"י שאלת חלום, ובאו ליד מהר"י צמח ומהר"ם פאפירש כ"ץ, ולכן תמצא חדושים רבים אשר אינם בשער ההקדמות אשר סידר מהר"ש ויטאל, כי לא היה בידו המהדורא בתרא.

וכ"כ בספרו שיורי ברכה (יו"ד סי' פ"ט, סק"ו), וכבר כתבתי במקומות אחרים ששמונה שערים שסידר מהרש"ו הן יותר אמיתיים שקיבלם מאביו רבינו מהרח"ו זצ"ל בכתב ובע"פ שלמדם עמו וכו' ושניים יסעו ספרי דרך עץ חיים ופרי עץ חיים שסידר הרב מהר"ם פאפירש, וכ"כ בספרו ככר לאדן (דף קנ"ז:), ואמרו שאין לסמוך כי אם על שמונה שערים שסידר מהרש"ו בן מהרח"ו, כי נאמן שמואל שלא לשנות אפילו אות אחת מאשר מצא מכתב יד הקדוש, ושניים יסעו אשר סדרו הרבנים מהר"י צמח ומהר"ם פאפירש תלמידו, כאשר כתבתי אני אחר חקירה ובדיקה.

ובספרו טוב עין (סימן י"ח, לקוטים סימן נ"ו, סקל"ב) כתב, וכ"כ בפרי עץ חיים שהוא ספר הכוונות מסודר מהרב עיר וקדיש מוהר"ם פאפירש ונדפס קרוב ללשון זה.

ולאחר שהוכחנו זאת נביא כדלהלן: בספר פרי עץ חיים מהדורה ב' דפוס קארעץ שנת תקנ"ה כתוב בדף השער אותו נוסח כבדפוס ראשון הנ"ל, והמו"ל מוסיף שורה, "ועוד בהוספה יתירה כאשר מבואר מעל"ד [מעבר לדף] בשיפולי היריעה". - ושם מעבר לדף בשיפולי היריעה אחר כל ההסכמות כתב בזה"ל: "ואלה מוסיף על הראשונים אשר יגענו ומצאנו ספר פע"ח מוגה מאוד המועתק מכתובת יד של הרב המנוח החסיד המקובל מו"ה שבתאי ראשקובר ז"ל אשר כל כתביו בחזקת מתוקן כנודע שמו באיתן מושבו, והמפורסמת אי"צ ראייה וגם נוסף בספר לזה כמה הגהות מתלמידי האריז"ל אשר לא שזפתן עין בעת הדפוס הראשונה". ע"כ. ושם בשער כ"ב שער ספירת העומר (פרק ו' עמוד ק"ח טור א') כתוב בענין פטירת תלמידי ר"ע ע"ד הסוד ביתר אריכות ותוספת דברים ממה שכתוב במהדורה ראשונה [קארעץ-תקמ"ב], ובטור ב' כתב בזה"ל: "בזמן הזה בענין ההולכים על קבר

רשב"י ור"א בנו במירון בל"ג בעומר וכו' גם העיד לי הר"א הלוי כי הוא היה נוהג לומר נחם בברכת תשכון, וכשסיים אחר התפלה אמר מורי [האר"י] זלה"ה בשם רשב"י הקבור שם שאמר לי, אמור לאיש הזה למה הוא אומר נחם "ביום שמחתי" לכן יהיה בנחמה בזמן קרוב, וכן לא יצא חודש עד שמת בנו הגדול וקיבל כוס נחמה עליו, נראה מכל זה שיש שורש ליציאה זו. והטעם "שמת רשב"י ביום ל"ג בעומר" כי הוא מתלמידי רבי עקיבא הנ"ל שמתו בספירת העומר הנ"ל". [וכן כתוב להדיא בפע"ח דפוס דובראוונא שנת תקס"ד שער ספירת העומר (פ"ח), ובדפוס לבוב שנת תרכ"ה שער ספירת העומר (פרק ז')].

והבן איש חי בספרו רב פעלים שהביא את דברי החיד"א בברכ"י בענין פטירת רשב"י וכו', המעיין שם הדק היטב בדיוק לשונו יראה מה שכתב בריש דבריו, כי גם בספר פרי עץ חיים לא נזכר דבר זה וכו' בכל ספרי פרי עץ חיים שיש דפוסים שלא נזכר בהם דבר זה וכו'. אך לאידך גיסא יש להוכיח על טענה זו, משום שהוא עצמו כתב שם עוד בהמשך לשונו, "והן אמת כי על זו הטענה יש פה להשיב".

אשר על כן מוכח להדיא בראיה ברורה גם מדפוס פרי עץ חיים שיום פטירתו של רשב"י הוא ביום ל"ג בעומר, ולכן האריז"ל עלה עם ב"ב וכל משפחתו לעשות תגלחת לבנו בל"ג בעומר בהילולא דרשב"י, ונכון הוא מה שכתבו כל הספרים הק' הנ"ל שהלולא דרשב"י הוא ביום ל"ג בעומר, שזהו יום פטירתו.

מהו השמחה בפטירת צדיק

מרן החתם סופר זי"ע (דרשות חת"ס דף ש"צ, תורת משה הספר דף נ"ט) כשהספיד את הרוגי רעידת האדמה בצפת שנת תקנ"ז אמר: אך לפי דברי אליהו זל"ט שרעידת הארץ הוא מקנאת ירושלים, נ"ל כי צדיק הוא אלקינו, וקנאת ירושלים עשתה זאת, כי שם שער השמים עיר שחבורה לה יחדיו שם הר המוריה עקידת יצחק, שם שכב יעקב וחלם לו סולם, שם הר בית ה' ותל שכל פיות עליו פונים ולא זזה שכינה מכותל מערבי, והנה נשכחה לגמרי זה מקרוב מאה שנים שמו פניהם לצפת כי שם קבר איש אלקים הרשב"י במירון והאר"י בצפת, וכל העולים לארץ ישראל לא שמו פניהם אלא לצפת וטבריה, וירושלים נשכחה לגמרי והורד מכבודה, ובמקום שגם בזמן הזה מצוה לעלות לרגל לירושלים כמ"ש והוכיח